

עלון דברי חיים לראש השנה

"ראש השנה"

הנה שם ראש השנה לא נמצא בתורה, ואדרבה בתורה מצוינו שנקרא יום זה בשם "תקופת השנה", דהיינו שמתייחסים לסוף השנה שעברה, ורק ביחזקאל מצוינו שקרא ליוהכ"פ ראש השנה, ובחז"ל מצוינו הרבה כן, וצ"ב מדוע?

ונראה דכשכל ישראל צדיקים גמורים והשנים כתיקונם, ובימים אלו מוסיפים אומץ ע"י מעשים טובים שעשו, מתייחסת השנה אל העבר ולא אל העתיד, כי מי יודע מה ילד יום, אולי לא יהיו טובים מאלו, ונוח לימים הקדושים האלו להיות זנב לשנה שעברה, ולא ראש השנה לשנה הבאה.

משא"כ יחזקאל שראה אחר החורבן, שחוקת השנים מקולקלים בעוה"ר ומלוכלכים בחטא, והימים האלו באים לכפר, ומקבלים אנו על עצמינו לתקן להבא ולא לשוב לכסלה, א"כ נוח לה לשנה שתהיה ראש לשנה הבאה.

חתם סופר

"שנה טובה ומתוקה"

את נוסח זה י"ל כי "שנה טובה" לבד אינה מספיקה, משום שאפילו על הרעה ח"ו, חייב אדם לברך ולומר "גם זו לטובה", ולכן נוסף על בקשתינו שתהיה השנה טובה, מוסיפים אנו שתהיה גם "מתוקה"...

רבי שלמה לייב מלנטשנה זצ"ל

"אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל: אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" [ראש השנה ט"ז] וצ"ב לישנא ד"אזכור לכם" צריכה תלמוד מה באה להוסיף?

ונראה דהנה מהא דחזינן שאברהם אבינו הסכים לעקוד את יצחק ולא ביקש להמתין עד שיצחק יוליד, משום כך נחשב כל אחד מישראל כאילו עקד את עצמו, כי מאחר שיצחק עדיין לא הוליד, א"כ היינו כולנו בכוחו של יצחק בעת העקידה.

אלא דלכאורה, בשלמא יצחק מסר נפשו ברצון, אבל יוצאי חלציו, הרי לא עקדו עצמם. לכך אמר הקב"ה דזה זכותו של השופר, שע"י ייחשב כאילו אתם נעקדתם, ואזכור לכם את עקידתו של יצחק.

משמרת אלעזר

"היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים, עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו איום וקדוש"

משל למה הדבר דומה: לאב הרואה מן החלון את בנו פוגש בחבורת ריקים ופוחזים, הוא מוסיף להתבונן ואז הוא רואה כי אותם ריקים מכים את בנו נמרצות. תיכף ומיד הוא רץ להצילו מידם, ורק לאחר מכן, הוא שומע את טענות ב' הצדדים, על מה היכו את בנו ועם מי הצדק.

לא כן, אם לא מדובר בבנו, אלא בעבדו, שאם האדון רואה אנשים מכים את עבדו, או אז יוצא החוצה, וקודם כל עושה חקירה ודרישה מי הוא האשם: העבד המוכה או המכים אותו.

והנמשל: בראש השנה וביום הכיפורים רבו המקטרגים עלינו, בעוונותינו הרבים, ואף הנהגת הקב"ה תלויה בזה: אם אנחנו עושים רצונו של מקום, שאז אנחנו נקראים בשל "בנים", אזי מיד הוא מציל אותנו מן

המקטרגים, וזו כוונת מחברי התפילה: "אם כבנים" – אזי תיכף ומיד "רחמנו כרחם אב על בנים" – להצילנו מן הקמים עלינו, אך אם חלילה אין אנו עושים רצונו של מקום ונקראים בשם עבדים, אזי "עינינו לך תלויות עד שתחננו" – שכן במצב שכזה הקב"ה קודם שומע ורואה אם יש אמת בפי המקטרגים, ורק אז רואה אם יש לנו זכות שירחם עלינו.

רבי משה מרדכי עפשטיין זצ"ל

"ספרי חיים וספרי מתים"

וצ"ב לשם מה נפתחים גם ספרי המתים?

אלא, שכל רשע כשמעמידים אותו למשפט, חייבים לבדוק בין שאר כל הסיבות גם את מוצאו: באיזה סביבה גדל ואיזה חינוך קיבל, שכן אם יצא לתרבות רעה בגלל שגדל אצל הורים חוטאים ופושעים, אין אשמתו גדולה כ"כ, כפי שגדולה אשמתו של אדם שגדל במשפחה מצויינת, ועל כן פותחים גם את ספרי מתים, כדי שעל פי זה יוכלו לדון את ספרי החיים, כדי לבדוק מה הירושה הרוחנית שהניחו לו אבותיו.

חמדת שלמה

"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"

ויש לדייק דוכי אם זה לא היה בעיר אלא בכפר, אז כן יחרדו?

אלא, משל למה הדבר דומה, לעשיר א' שהיה דר בעיר גדולה, ואח"כ ירד מנכסיו, והוצרך לעזוב את ביתו המפואר שבעיר וללכת להתגורר בצריף בכפרים. פעם א' באמצע הלילה פרצה שריפה בכפר, קם האיש והתחיל לצעוק אל בני ביתו: קומו והמלטו על נפשכם. אך הם, בני הבית, לא הבינו על מה הרעש, הלא האש פרצה רק בקצה הכפר, ובוודאי תיכף ומיד יבואו מכבי האש ויכבו את האש?

הם לא הבינו שהם כבר לא גרים בעיר, ובכפר אין מכבי האש. בעיר, הבתים עשויים אבן, ובכפר הבתים עשויים עץ.

הנמשל הוא: יום הדין בא בוער כאש, וכמו שאמר ישעיה הנביא "כי באש ה' נשפט", אך כל זמן שהיינו ב"עיר" – ירושלים עיר הקודש, היו לנו הרבה "מכבי אש": סנהדרין ובית המקדש, וכהנים ובגדי כהונה שהיו מכפרים עלינו, ומכבים את האש בקרבנות ונסכים. אבל עכשיו שאנו בגלות, אנחנו כמו בני כפר, ואיך לא יחרד האיש מאימת יום הדין הבווער כאש?

מהר"ם מינץ

וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם" ותפילת מוסף לראש השנה]

וצ"ב וכי אין לנו צדיקים גדולים יותר מנח שנוכל להזכירם, עד שאנו צריכים להזדקק לזכותו של נח?

אלא, שאומרים אנו לפניו יתברך, שאמת שאין אנו נקיים מחטא, אבל בכל זאת, ביחס לשאר האומות בראותך את מעשיהם השפלים, הרי שאנו צדיקים גמורים.

מידה זו מצוינו אצל נח שאף שהיה צדיק רק בדורותיו ולדעת מ"ד א"ו, בכל זה נהג עמו ה' בישועה ורחמים, והוא "מפני רוע מעלליהם" בגלל מעשיהם הרעים של בני דורו, שביחס אליהם, היה צדיק גמור.

על כן הקדמנו לפרש "כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם" – זכור נא לפניך גם מעשיהם של כל מעשיך, של כל האמות, וע"כ ניזכר לטובה.

סידור דובר שלום

"זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים...מי כמוך אב הרחמים..."

הוספות אלו בימי הדין נתקנו בימי הגאונים, והיו מהגאונים שסברו שלא להזכיר הוספות אלו בתפילה, משום דק"ל אל ישאל אדם צרכיו בשלש ברכות הראשונות ובשלש האחרונות של שמונה עשרה.

אמנם רב האי גאון כתב שיש לאמרם, דדווקא בצרכי יחיד אסור לשאול, אבל בצרכי רבים שרי.

אמנם צ"ב דהא דמותר להזכיר צרכי ציבור, היינו דווקא מענין הברכה, ובשלמא הג' הזכרות האחרונות הוי שפיר מענין הברכה, אם חיים ואם שלום, אך ההזכרה הראשונה ה"זכרנו לחיים" מה עניינה לברכת אבות?

ונראה לפרש בהקדים דברי הגמ' בסוטה דאיתא שם שביקש משה להיכנס לארץ ישראל בטענו: הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, אמר לו הקב"ה: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם.

והדברים מופלאים, דוכי יעלה על הדעת שמשה רבינו חפץ בשכר המצוות ולא במצוות עצמן?

אלא, שעיקר כוונת הבריאה היא כידוע שהבורא ייטיב עם הבריות, וא"כ מי שיעבוד ע"מ שיוכל הקב"ה להיטיב לו, הרי הוא עובד כדי שרצון ה' להיטיב יוכל להתקיים.

כוונה זו תוכל לבוא במבחן באם יסכים האדם ששכרו ילך לאדם אחר, שאם כוונתו היתה שהקב"ה יוכל להיטיב עם בוראיו, הרי שישמח בזה שיתן השכר לאדם אחר, שהרי גם כך נתקיים רצון ה'.

אף משה רבינו חפץ בקיום המצוות למען מטרה זו. שהרי מצינו שהיה מוכן להפסיד ב' עולמות עוה"ז ועוה"ב למען זכות את ישראל, ובזה הבחין הקב"ה כשטען משה שע"י שיכנס לארץ יתקיימו כל המצוות על ידי, ועל זה אמר לו כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, דהיינו שאוכל להשפיע טובה על הבריות, מעלה אני עליך כאילו עשיתם.

הנה פירש הטור את לשון התפילה "וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם" שאף אם תמה זכות אבות, מביא גואל לבני בניהם, למען שמו שהוא קיים לעולם, וכל זה בגלל "באהבה" – לגודל אהבתו את בניו וחפץ בטובתם.

לפי שפיר הוי בקשת "זכרנו לחיים...למענך אלקים חיים" מענין הברכה, שהרי חפץ אתה כ"כ בטובתינו, וא"כ "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים"!

רבי חיים מוולאז'ין

פינת ההלכה – מהי המצוה: התקיעה או השמיעה?

מנוסח הברכה "אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע בקול שופר" למדנו שהמצוה היא השמיעה, ולא התקיעה שאינה אלא מכשירי מצוה.

וכמו שמצינו ברמב"ם שכתב שמטעם זה אם תקע בשופר גזול יצא בו, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, ואע"פ שלא נגע בשופר ולא הגביהו, ואין בקול דין גזול.

ובתשובותיו מטעים הרמב"ם את דעתו, ומסביר, שאם היתה כוונת התורה שהמצוה בתקיעה, א"כ היה כ"א צריך לתקוע בעצמו, כמו

סוכה שבסוכה המצוה היא הישיבה בסוכה ולא העשייה, כך זו שהמצוה היא השמיעה.

אולם הסמ"ג סובר שהתקיעה היא המצוה, ולדעתו יש לברך "על תקיעת שופר".

והאחרונים הקשו על שיטת הרמב"ם דא"כ שהשמיעה היא המצוה ולא התקיעה, למה מי שאינו בר חיוב אינו מוציא, והלא מכיון שהשומע שמע את קול השופר, הוא אינו צריך לחבירו כלל? ובשלמא חרש שוטה וקטן שתקעו אין יוצא בזה השומע, כי צריך על כל פנים שישמע קול שנעשה לשם מצוה, וכשם שהם פסולים לעשות מצוה, כך הם פסולים לעשות את קול השופר, אבל מדוע שנשים לא יוכלו לתקוע – כשם שקי"ל להלכה שיכולות הן להטיל ציצית בבגד?

ותירץ החלקת יואב ע"פ מה שחידש הרמב"ן ב"מלחמות" שאין המשמיע צריך להתכוון שהשומע יצא ידי חובה, רק להתכוון להשמיע, אלא שצריך שהקול יהיה קול של מצוה ולא לשיח.

ונראה שיסוד דבריו הוא ממה שמבואר בירושלמי שכתב שיוציא בשופר גזול אף שנאמר "יום תרועה יהיה לכם", ובגלל מיעוט מ"לכם" לולב שאינו שלו, וא"כ מה נדרוש מה"לכם" הכתוב בשופר? אלא ה"לכם" בא ללמדנו שלמרות שיוציא בשמיעת קול שופר, צריך הוא להיות הקול של עצמו ולא של חבירו, ומה שחבירו מוציא זהו רק מדין שליחות, שעושה כאילו הוא תקע בעצמו.

ומעתה מובן מדוע אין בכח האשה להוציא, מכיון שקי"ל שכל דליתיה בנדפשיה אינו יכול להיות שליח, וכיון שנשים אינן מחויבות, אינן יכולות להוציא אנשים.

והאריכו האחרונים לבאר לדעת הרמב"ם שאמנם שהשמיעה היא עיקר המצוה, אבל מ"מ התקיעה היא חלק מהמצוה.

כמוצא שלל רב

סיפורי השבוע

בא' השנים, נודמן לרבי יהונתן אייבשיץ לשהות בראש השנה בעיר מיץ שבצרפת, ובאותו הזמן היה כסא הרבנות דשם פנוי.

בימים נוראים נהגו בני העיר לכבד את הרב, לומר את הפיוט "מלך עליון". אותה שנה, כאשר הגיע השליח ציבור לפיוט זה, פנה הגבאי אל רבי יהונתן, וכיבדו לומר "מלך עליון".

השיבו הגאון בדרך צחות: חפץ הייתי שהדבר יהיה להיפך, היינו: לא שקהילת מיץ תכבד אותי לומר "מלך עליון", אלא שהקב"ה, מלך עליון, יכבדני בקהילת מיץ.

ואכן, נתקיים בו "רצון יראיו יעשה", וכעבור זמן, נתקבל כרב במיץ.

הרבי מקוצק כיבד פעם א' א' מתלמידיו להיות תוקע בבית מדרשו. באותו ראש השנה, תקע תלמידו, אך התקיעות עלו לו בקושי רב ובדוחק גדול. אחרי התפילה, ניגש אליו רבו והודה לו: יישר כחך – היטבת לתקוע. והוסיף הרבי מקוצק להמליץ עליו את דברי הפייטן ב"זנתנה תוקף": "ובשופר גדול יתקע" – כלומר אדם גדול התוקע בשופר, אף אם "קול דממה דקה ישמע", בכל זאת "מלאכים יחפזו וחיל ורעדה יאחזו".

שנה טובה! כתיבה וחתומה טובה!

יוצא לאור להצלחת הרב הושע בן הרב רפאל ומשפחתו נ"י.

לכל ענייני העלון נא לפנות לטל' 001-978-296-7989

לקבלת הגיליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kossover@gmail.com